

УДК 378+159.9:316

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-6\(213\)-104-110](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-6(213)-104-110)

Демідова Юлія Євгенівна,

кандидатка технічних наук, доцентка, доцентка кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. акад. І. А. Зязюна, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Україна

Yuliia Demidova,

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Pedagogy and Psychology of Managing Social Systems, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Ukraine

E-mail: dem-ula@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-8295-5972>

Мовмига Наталія Євгенівна,

кандидатка психологічних наук, доцентка, доцентка кафедри безпеки праці та навколишнього середовища, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Україна

Nataliia Movmyga,

PhD of Psychology, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Occupational and Environmental Safety, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Ukraine

E-mail: movnatt@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-7207-8558>

ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З БЕЗПЕКИ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

A Розглянуто основні напрями розвитку ключових компетенцій сучасних фахівців з безпеки праці. Особливо важливого значення набуває формування знань у сфері розвитку компетенцій із професійної безпеки. Для вдосконалення професійного розвитку необхідно розширювати межі знань і вмінь орієнтовно на результат навчання з позицій удосконалення професійних компетенцій. Поняття професійної компетентності виражає єдність його теоретичної та практичної готовності у цілісній структурі особистості й характеризує його професіоналізм. Проблема формування професійних компетенцій останніми роками набуває великого значення. Це пов'язано з інтенсифікацією професійної діяльності, необхідністю вирішення професійних завдань в умовах невизначеності, ризику, появою та розвитком нових технологій.

Ключові слова: професійна компетентність; безпека праці; фахівець; діяльність

Pedagogical aspect of professional training of occupational safety specialists

S The modern education system must quickly adapt to the needs of the economy and provide occupational safety specialists with quality knowledge that will enable them to become competitive specialists. The result of today's training is the ability to adapt to new conditions and the readiness to solve complex tasks at the intersection of fields of knowledge. The traditional model of education establishes artificial disciplinary boundaries, limiting the development of knowledge and skills in only one direction. The complexity of the occupational safety specialist's professional activity is manifested in the variety of components and relationships between them and the external environment. To improve professional development, it is necessary to expand the boundaries of knowledge, abilities, and skills based on the goal and result of training from the standpoint of improving professional competencies.

The concept of the specialist's professional competence expresses the unity of his theoretical and practical readiness in the integral structure of the individual and characterizes his professionalism. The problem of the formation of professional competences of specialists in higher education has gained great importance in recent years.

This is related to the intensification of professional activity, the need to solve professional tasks in conditions of uncertainty and risk, and the emergence and development of new industrial and information technologies. Professional activity becomes more complicated. Changes in the conditions of labor activity, for which the biological reconstruction of the human body does not keep up, lead to the emergence of a whole bottom of negative phenomena. Sometimes working at the limit of psychophysiological capabilities and in an unfavorable production environment, a person makes mistakes. Therefore, there is a need to study the professional environment and activities of a specialist in a single complex, considering the optimal working conditions of the specialist and his psychophysiological capabilities and features.

Keywords: professional competence; occupational safety; specialist; activity

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями. У сучасних умовах розвитку ринкової економіки і суспільних відносин зростають вимоги до особистісних і професійних якостей випускників закладів вищої освіти (ЗВО), які покликані сприяти формуванню конкурентоспроможності фахівців для їхнього успішного працевлаштування, здійснення професійної діяльності та подальшого кар'єрного росту. За цих умов вища освіта повинна забезпечувати підготовку фахівців зі сформованими якостями, які відображають їх ціннісну орієнтацію, професійну компетентність, соціальну спрямованість і можливість задовольняти особисті й суспільні потреби осіб із професійним рівнем, який відповідав би сучасним міжнародним вимогам і стандартам.

Модернізація виробництва потребує модернізації освіти та підготовки фахівців, які мають певні компетенції. Вже сьогодні багато провідних компаній і державних відомств формулюють свої вимоги до персоналу мовою компетенцій. Основні положення закладено в ДСТУ ISO 10015:2021 «Управління якістю. Настанови щодо управління компетентністю та щодо розвитку персоналу» [8] і включають настанови для організації щодо встановлення, запровадження, підтримання та поліпшення систем управління компетентністю та розвитком персоналу з тим, щоб позитивно впливати на виходи, пов'язані з відповідністю продукції та послуг, а також із потребами та очікуваннями відповідних зацікавлених сторін), а саме:

- визначення потрібного рівня компетентності;
- оцінювання наявної компетентності та потреб у розвитку;
- управління компетентністю та розвитком персоналу;

– розроблення планів навчання для скорочення відмінностей між необхідним та існуючим рівнями компетентності.

Існуючий у педагогічній науці компетентнісний підхід, розширюючи межі знань і умінь, навичок (ЗУН), орієнтований на мету та результат навчання із позицій удосконалення професійних компетенцій. Він найбільше відповідає умовам ринкового господарювання. Основним результатом навчання має стати не тільки система знань, умінь і навичок, а здатність людини бути готовою до дій і прийняття відповідних рішень у конкретній професійній ситуації, тобто формування фахових компетенцій. Компетентності виступають у якості індикаторів, які стануть основою їхнього подальшого зростання та розвитку.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Методичні й теоретичні аспекти компетентнісного підходу розглядали українські науковці В. Байденко, І. Галяміна, О. Дубасенюк, І. Зязюн, В. Козирев, Н. Кузьміна, Л. Любімов, М. Ларіонова, В. Кушнір, В. Тихомиров, Т. Петухова, Л. Пуховська. Значний вклад у дослідження питань професійної педагогіки та її ролі у формуванні компетентностей внесли І. Бех, О. Биковська, Л. Ващенко, В. Вербицький, О. Грабовський, О. Савельєва, А. Семенова, О. Локшина, О. Овчарук, Н. Ничкало та ін. Проблеми формування фахових компетентностей і професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі безпеки праці розкривали О. Бокшиц, О. Войналович, Д. Дерев'янку, О. Шевчук, В. Райко, С. Толочко та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На даний час на зміну традиційному підходу, що розглядає витрати на поліпшення умов та безпеки праці на робочих місцях як додаткові витрати, приходить новий підхід, при якому здоров'я, безпека та благополуччя працівників стають невід'ємними елементами

економічної стабільності та організаційного розвитку підприємства, престижності праці його працівників, конкурентоспроможності продукції чи послуг. Сьогочасний науковий підхід у навчанні безпеки праці передбачає насамперед розроблення наукового змісту спеціалізованої та поглибленої фахової підготовки.

На сучасному етапі розвитку робоче місце постійно змінюється, щоб задовольнити зростаючі потреби ринків, технологій і нових поколінь працівників. Персоналізований досвід робітників вже є новою нормою праці [7].

Метою статті виступає педагогічний аспект професійної підготовки фахівців з безпеки трудової діяльності (безпеки праці), що визначається законами професійної педагогіки, та формування фахових компетенцій фахівців цього профілю із забезпеченням фахівців зі сформованими якостями, що відображають їхню ціннісну орієнтацію, професійну компетентність, соціальну спрямованість і можливість задовольняти особисті й суспільні потреби, осіб із професійним рівнем, який відповідав би сучасним міжнародним вимогам і стандартам.

Викладення основного матеріалу. Під «компетентністю» розуміють єдність знань, професійного досвіду, особистих здібностей діяти та навичок поведінки індивіда, що визначаються метою, заданістю ситуації та посадою.

Аналіз наукової літератури свідчить про наявність таких підходів до визначення поняття «компетентність»: здатність, здібність; сукупність досвіду; певний набір умінь, навичок; сполука психічних якостей; ефективна модель дії. Більшість авторів сходиться на тому, що компетентність охоплює: наявність комплексу знань, умінь, навичок; постійне оновлення знань, самовдосконалення себе як особистості та професіонала; поглиблене знання з певної проблеми, питання тощо; відповідність певним стандартам; уміння впроваджувати набуті теоретичні надбання на практиці; креативний підхід до розв'язання проблеми (як особистої, життєвої, так і професійної) [1; 5].

Науковим фундаментом професійної педагогіки як науки про загальні та специфічні закони, закономірності, особливості, принципи та умови освіти, навчання, учіння й виховання особистості професіонала (кваліфікованого

робітника, інженера, вчителя, лікаря та інших фахівців) стали ключові методологічні положення професійної педагогіки як галузі (субдисципліни) педагогічної науки. Професійна педагогіка вивчає закономірності та закони навчання людини професії і формування професійно і соціально важливих якостей особистості окремих працівників і виробничого персоналу у цілому для різних галузей промисловості, сільського господарства та сфери послуг, їхніх професійних компетенцій із урахуванням сучасних і перспективних вимог ринкової економіки [4; 6].

Під професійною педагогікою розуміють таку сферу теоретичного та практико-орієнтованого наукового знання, яке поширюється на всю систему професійної підготовки людини, незалежно від її віку, рівня попередньої освіти, характеру та профілю трудової та професійної діяльності. У ядро професійної педагогіки вливаються нові чинники, пов'язані з ринковими відносинами.

Основними завданнями професійної підготовки фахівців із точки зору професійної педагогіки є:

- формування професійної компетентності як здатності кваліфіковано здійснювати професійне навчання й виховання в рамках конкретної професії на рівні вимог, установлених стандартами професійної освіти;
- формування у майбутніх фахівців систематизованих уявлень, теоретичних знань і практичних умінь, які дозволять їм ефективно використовувати одержані знання у своїй професійній діяльності;
- оволодіння студентами змістом професійної освіти, що визначається соціальним замовленням і змінюється відповідно до суспільного і науково-технічного прогресу;
- оволодіння слухачами системним світоглядом і модельним мисленням;
- розвиток професійно-педагогічної спрямованості майбутніх фахівців сучасної неперервної професійної освіти;
- підготовка фахівця як креативної та гуманної особистості.

Сучасна педагогічна наука активно відходить від стереотипів і системно здійснює міждисциплінарні дослідження в галузі професійної педагогіки, результати яких сприяють народженню нового знання, створенню на його основі інноваційних технологій, розвитку педагогічної інноватики. Із

цього приводу в освітньому середовищі активно впроваджується компетентісна інноваційна модель навчання STEAM-освіта, заснована на можливості міждисциплінарної (суміжності) та нетрадиційності застосування отриманих знань у будь-якій галузі, будь-яких умовах для досягнення найкращого результату. За умови її застосування синтезуються основні якості успішного професіонала: компетентність, творчість, інновації, комунікації, уніфікація та індивідуальність одночасно [10].

Безпека праці є складною, багатоаспектною формою впливу у сфері праці, що має свої специфічні цілі, завдання та засоби їх досягнення.

Як і будь-яка системна діяльність, безпека праці базується на основних принципах, серед яких можна відзначити:

- принцип безпеки – положення, згідно з яким працівник на своєму робочому місці має бути впевнений у відсутності загрози для його здоров'я, а також у стабільному заробітку, забезпеченості роботою в майбутньому;

- принцип розвитку особистості – одне з положень, на основі якого має бути організована праця.

Реалізація цих принципів передбачає: розвиток автоматизації виробництва; усунення важкої фізичної праці, монотонності трудових процесів; інтелектуалізацію праці; демократизацію виробництва, зменшення розриву між виконавчими та управлінськими аспектами праці; розвиток системи інформаційного забезпечення, що дозволяє працівникам отримувати оперативну інформацію про оцінку своєї праці у тісному зв'язку із запровадженням, підтриманням та поліпшенням системи управління компетентністю та розвитком персоналу; підвищення рівня менеджменту професійної підготовки та майстерності працівників.

Відповідно до визначених принципів, можемо з'ясувати основні напрями розвитку ключових компетенцій сучасних кваліфікованих фахівців:

- комунікативна компетентність. Здатність здійснювати ефективне спілкування та способи реалізації толерантності, особистісної реалізації та єдностей загалом у сфері професійної діяльності;

- інноваційна компетентність. Сукупність поведінкових проявів працівника, що характеризують його здатність і намір брати участь колективно чи індивідуально у покращенні

діяльності організації. Прогресивне професійне мислення;

- управлінська компетентність. Особисті якості, лідерство що дають людині можливість ефективно вирішувати поставлені завдання для досягнення необхідних результатів;

- соціальна компетентність. Потенційна активність і готовність до різних видів діяльності у ситуаціях соціальної взаємодії;

- економіко-математична компетентність. Інтегрована характеристика, що відображає бажання та можливість людини застосовувати економічні та математичні ЗУН у різних сферах життєдіяльності;

- емоційна компетентність. Набір ЗУН, що дозволяють адекватно діяти на основі оброблення зовнішньої та внутрішньої емоційної інформації;

- методична компетентність. Уміння розробляти, вибирати та застосовувати відповідні методи вирішення проблем, що виникають у ході професійної діяльності, вміння аналізувати власну діяльність і планувати її вдосконалення. Розроблення та вибір відповідних методів вирішення;

- інформаційна компетентність. Уміння за допомогою нових ІТ-технологій вільно оперувати та генерувати принципово новою інформацією будь-якого формату, вирішувати поставлені проблеми у сфері професійної діяльності, генерація принципово нової інформації;

- спеціальна компетентність. Високий рівень знань, техніки та технологій, що використовуються у професійній діяльності для професійного зростання, знання техніки та технологій;

- валеологічна компетентність. Наявність знань і вмінь у сфері збереження здоров'я та у питаннях здорового способу життя;

- ергономічна компетентність. Комплексні методичні складники ергономічної компетентності формуються на основі групових складників, які являють собою сукупність соціально-психологічних, фізіологічних, психологічних і психофізіологічних, антропометричних і гігієнічних. Ця структура об'єднує різні рівні інтеграції складників. Вивчення взаємодії рівнів є завданням ергономічних і психолого-педагогічних дисциплін.

Методична основа формування курсу ергономічних дисциплін у системі підготовки фахівців-психологів передбачає рух одночасно

за двома напрямками – від вимог людини до техніки та умов її функціонування і до вимог техніки та умов її функціонування до людини. Обидва ці напрями взаємопов'язані, й оптимальні рішення знаходяться, зазвичай, на їх перетині. Для знаходження таких оптимальних рішень недостатньо використовувати окремі рекомендації психології, фізіології, гігієни праці, антропометрії тощо. Необхідно узгодити вид у конкретній діяльності. Важливі знання не окремих функціональних можливостей сприйняття, мислення і дій працюючої людини, а дослідження діяльності в цілому при врахуванні всіх обставин, від яких залежить успіх діяльності людини [9].

Варто додати, що в умовах виникнення в Україні великої кількості факторів (соціальних, екологічних, матеріальних і духовних), що негативно впливають на здоров'я, виникає необхідність формування у майбутніх фахівців відповідального ставлення до здоров'я. Валеологічна підготовка є необхідною умовою формування загальної та валеологічної культури особистості фахівця; забезпечує розвиток пізнавальних здібностей у питаннях здоров'я та здорового способу життя через оволодіння способами та прийомами культурологічного пізнання; сприяє освоєнню культури як системи цінностей, розширює культурний світогляд; сприяє підвищенню якості професійної підготовки; збагачує професійні функції фахівця. Робота щодо формування валеологічної компетентності полягає у розробленні системи моніторингу стану здоров'я; методичних підходах до актуалізації та розвитку готовності до ведення здорового способу життя; системи заходів щодо формування валеологічної компетентності на ціннісно-смісловому, когнітивному, мотиваційно-діяльнісному та емоційному-вольовому рівнях; розроблення концепції координації діяльності ресурсних центрів з індивідуалізації медико-психолого-соціо-педагогічних впливів [2].

Розроблення пропозицій щодо професійної підготовки фахівців із безпеки трудової діяльності можлива лише на засадах і методах професійної педагогіки. Професійна педагогіка базується не тільки на загальнопедагогічних законах, а й на принципах техніки та технології організації праці та виробництва, а також традиційних системах навчання: предметної, операційної, процесуальної, інтегративно-модульної.

Відповідно до цього, зміст навчальної діяльності складається з основних структурних елементів: досвід пізнавальної діяльності, фіксованої у формі її результатів; здійснення відомих способів діяльності, у формі вмінь діяти за зразком; творчої діяльності, що дозволяє приймати нестандартні рішення у проблемних ситуаціях; здійснення емоційно-ціннісних відносин, у формі особистісних орієнтацій.

Результати досліджень. Отже, доцільним вважаємо виокремлення основних професійних компетенцій фахівців з безпеки праці, що необхідні для їх успішної діяльності:

- загальнокультурна (здатність професійно розумітися на основах безпеки праці, впроваджувати культуру безпеки праці, розвивати культурологічний кругозір, формувати культуру професійного та ділового спілкування);

- організаційно-управлінська (здатність орієнтуватися у системі організації праці, здійснювати управління процесами забезпечення безпечної діяльності та процесами залучення працівників до безпечної професійної діяльності);

- соціально-економічна (готовність до пошуку оптимального соціального захисту постраждалого від нещасних випадків і професійних захворювань на виробництві, впровадження заходів щодо створення безпечних і здорових умов праці, раціональних режимів праці та відпочинку з урахуванням специфіки роботи та динаміки працездатності);

- інженерно-технічна (знання техніки та технологій, здатність до виявлення особливостей виробничої санітарії та технічної безпеки у трудовій діяльності, перевірка технічного стану обладнання, визначення його відповідності вимогам безпечного ведення робіт, аналізувати й оцінювати технологію робіт, її відповідність нормативній та проектній документації з ОП, відповідність науково-технічному прогресу та передовому досвіду, вміння аналізувати економічну ефективність упровадження нової техніки, організації та технології з точки зору дотримання вимог законодавства з ОП);

- інженерно-творча (здатність із вдосконалення техніки, поліпшення технології виробництва, способів контролю, спостереження та дослідження, техніки безпеки, безпеки праці, зі сприяння підвищення продуктивності праці,

ефективнішому використанню енергії, обладнання, матеріалів, здатність до технічної творчості, планування та організація раціоналізаторської та винахідницької роботи в колективі з питань безпеки праці).

Висновки. На даний час у зв'язку з широким розвитком засобів масової інформації загальною проблемою стає те, що обсяг знань, засвоєних фахівцями з безпеки праці поверхово, досить великий. При знайомстві з навчальним матеріалом відсутні відчуття новизни, відкриття. Це особливі вимоги до змісту та організації їхньої пізнавальної діяльності. Тому для успішного формування професійних знань, умінь і навичок необхідно спиратися на наявні знання фахівців, активізуючи таким чином їх пізнавальну діяльність. Особливо важливого значення набуває виконання цієї умови для формування знань у сфері розвитку компетенцій із професійної безпеки. Зв'язок проблеми з теоретичними та практичними завданнями полягає у використанні моделювання працезахоронної діяльності для демонстрації її важливості та подальшої активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів щодо відповідних курсів. Моделювання працезахоронної діяльності в освітньому процесі дозволяє сформувати систему знань, що базується на міжпредметних зв'язках. Отже, міжпредметні зв'язки дозволяють систематизувати інформацію спеціальних і працезахоронних дисциплін, що вивчаються у вищій школі. Відображення у свідомості майбутніх фахівців таких зв'язків робить набуті знання міцнішими, гнучкішими, рухливішими. Для виявлення міжпредметних зв'язків встановлюються попередні та наступні зв'язки на основі співвідношення тем фундаментальних і спеціальних дисциплін, що вивчаються, з питаннями безпеки у професії [3].

Тобто це «педагогічна модель» соціальних вимог. У змісті освіти втілені соціальні цілі, а цілі визначає вибір засобів її здійснення. Для правильної оцінки функціонування та розвитку навчального процесу необхідно виходити з обліку початкового стану та кінцевих цілей навчання, що дозволяє найточніше формувати не лише педагогічну систему (мету та завдання навчання, програму навчання, його зміст і технології), а й вести опис певних сторін освітнього процесу з урахуванням використовуваних методів, форм і засобів навчання.

Подальші дослідження необхідно спрямувати на детальне вивчення проблеми розвитку професійних компетенцій суб'єктів освітнього процесу та управління якістю фахової підготовки майбутніх фахівців з безпеки праці.

Список використаних джерел

1. Бокшиц О., Каменська І. Інтеграція знань як основа формування професійних компетентностей майбутніх фахівців з охорони праці у закладах вищої освіти. *Humanitarium*. 2018. Т. 42, вип. 2. С. 17–25.
2. Демідова Ю. Є., Ігнатюк О. А. Формування ергономічної компетентності магістрантів спеціальності «Педагогіка вищої школи» на міждисциплінарній основі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. № 40 (93). С. 452–458.
3. Демідова Ю. Є., Мовмига Н. Є. Формування культури безпеки діяльності при викладанні безпекових дисциплін. *Актуальні питання у сучасній науці. Педагогіка*. 2023. № 3 (9). С. 385–398.
4. Жигір В. І., Чернега О. А. Професійна педагогіка : навч. посіб. Київ : Кондор, 2016. 336 с.
5. Мачуський В. В. Визначення поняття «компетентність»: теоретичний аспект. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2013. Вип. 17 (1). С. 483–490.
6. Ничкало Н. Професійна педагогіка і психопедагогіка праці у діалектичному взаємозв'язку. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2013. № 2. С. 42–53.
7. Поліщук Л., Устянська О. Розвиток працезахоронної компетентності працівників. *Педагогіка безпеки*. 2019. № 2. С. 151–159.
8. Управління якістю. Настанови щодо управління компетентністю та щодо розвитку персоналу: ДСТУ ISO 10015:2021. [Чинний від 15 грудня 2021 р.]. Київ : Держстандарт України, 2021. (Національні стандарти України).
9. Movmyga N. E., Polezhaieva O. V. Role of valeological competence as the basis of health culture and health-saving behavior of young people in the system of higher vocational education. *Актуальні питання у сучасній науці. Педагогіка*. 2023. Вип. 7 (13). С. 442–455.
10. Movmyga, N. E., Polezhaieva, O. V., Gyrenko, I. V. Use of STEM-technologies in the educational process in the training of technical profile specialists. *Bulletin of science and education. Philology, Pedagogy, Sociology, Culture and art, History and archeology*. 2023. № 4 (10). С. 249–266.

References

1. Bokshyts, O., & Kamenska, I. (2018). Intehratsiia znan yak osnova formuvannia profesiinykh kompetentnosti maibutnih fakhivtsiv z okhorony pratsi u zakladakh vyshchoi osvity [Integration of knowledge as a basis for the formation of professional competences of future occupational health and safety specialists in institutions of higher education]. *Humanitarium*, 42 (2), 17-24 [in Ukrainian].
2. Demidova, Yu. E., & Ihnatiuk, O. A. (2015). Formuvannia ergonomichnoi kompetentnosti magistrantov

spetsialnosti «Pedagogika vs shcoli» na mizhdystsyplinarnii osnovi [Formation of ergonomic competence of master's students in the specialty «Pedagogy of higher education» on an interdisciplinary basis]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchyi i zahalnoosvitnii shkolakh* [Pedagogy of the formation of a creative personality in higher and secondary schools], 40 (93), 452-458 [in Ukrainian].

3. Demidova, Yu., & Movmyga, N. (2023). Formuvannia kultury bezpeky diialnosti pry vykladanni bezpekovykh dystsyplin [Formation of a culture of activity safety in the teaching of safety disciplines]. *Aktualni pytannia u suchasni nauksi. Pedagogika* [Current issues in modern science. Pedagogy], 3 (9), 385-397 [in Ukrainian].

4. Zhyhir, V. I., & Chernicha, O. A. (2016). *Profesiina pedahohika* [Professional pedagogy]. Kyiv: Kondor [in Ukrainian].

5. Machuskyi, V. V. (2013). Vyznachennia poniattia "kompetentnist": teoretychnyi aspekt [Definition of the concept of "competence": theoretical aspect]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi* [Theoretical and methodological problems of raising children and school youth], 17 (1), 483-490 [in Ukrainian].

6. Nychkalo, N. (2013). Profesiina pedahohika i psykhopedahohika pratsi u dialektychnomu vzaiemozviazku [Professional pedagogy and psychopedagogy of work in

a dialectical relationship]. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymi systemamy* [Theory and practice of social systems management], 2, 42-53 [in Ukrainian].

7. Polishchuk, L., & Ustianska, O. (2019). Rozvytok pratseokhoronnoi kompetentnosti pratsivnykiv [Development of occupational health and safety competence of employees]. *Pedahohika bezpeky* [Security pedagogy], 2, 151-159 [in Ukrainian].

8. *Upravlinnia yakistiu. Nastanovy shchodo upravlinnia kompetentnistiu ta shchodo rozvytku personalu* [Quality management – Guidelines for competencemanagement and people development]: DSTU ISO 10015:2021 from 15th December 2021. Kyiv: Derzhstandart Ukraine [in Ukrainian].

9. Movmyga, N. E., & Polezhaieva, O. V. (2023). Role of valeological competence as the basis of health culture and health-saving behavior of young people in the system of higher vocational education. *Aktualni pytannia u suchasni nauksi. Pedagogika* [Current issues in modern science. Pedagogy], 7 (13), 442-455.

10. Movmyga, N. E., Polezhaieva, O. V., & Gyrenko, I. V. (2023). Use of STEM technologies in the educational process in training of technical profile specialists. *Bulletin of science and education. Philology, Pedagogy, Sociology, Culture and art, History and archeology*, 4 (10), 249-266.

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 06.11.2023